

Mulevhogute wa Pfanelo dza Vhuthu

Nga la 10 Nyendavhusiku 1948, Buthanonyangaredzi la Dzangano la Mbumbano ya Dzitshaka (UN) lo tanganedza Mulevhogute wa Pfanelo dza Vhuthu. Nga murahu ha vhukando uhu he ha tou vha divhazwakale, Buthanonyangaredzi lo ita khuwelelo kha mashango othe ane a vha mirado uri a andadze Mulevhogute uyu na “u vhona uri u phadaladzwe, u taniwe, u vhalwe na u talutshedzwa zwikoloni na kha zwiñwe zwiimiswa zwa pfunzo.” Thalutshezo ya tshiVenda yo dzudzanywa nga mirado ya tshiṭafu na matshudeni vha Yunivesithi ya Kapa u itela u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 60th ha Mulevhogute uyu une wa tou vha divha zwa kale khathihi na u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 150th ha Fakhalithi ya zwa milayo ya Yunivesithi ya Kapa. Thalutshedzo yo vhalwa lwa u tou thoma Thohoyandou kha vhuṭambo he ha farelwa Yunivesithi ya Venda nga la 01 Nyendavhusiku 2008.

MVULATSWINGA

Vhunga u divhea ha u dzhiela nṭha lwa mvele ya tshirunzi tsha muthu na ndingano na pfanelo dza vhathu vhothe zwi murango wa mbofholowo, vhulamukanyi na mulalo lifhasini,

Vhunga u dzhielwa fhasi na u tsikeledzwa ha pfanelo dza vhathu ho bveledza zwiito zwa vhuveveru vhu fhandulaho luvalo lwa muthu, na u da ha shango line khalo vhathu vha do diphina nga mbofholowo ya u amba na u tenda kha zwine vha funa, na u vhofholowa kha nyofho na zwinyagwa lo divhadzwaho sa dzangalelo lihulwane la vhathu zwavho,

Vhunga zwi zwa ndeme, arali muthu a sa faneli u kombetshedzwa nga u shaya iñwe ndila, u vutshela vhutambudzi na vhutsikeledzi, uri pfanelo dza vhuthu dzi tsireledzwe nga tshumiso ya mulayo,

Vhunga zwi zwa vhuṭhogwa u tuṭuwedza mvelaphanda ya vhukonani havhuḍi vhukati ha dzitshaka,

Vhunga vhathu vha Mbumbano ya Dzitshaka vho khwaṭhisedza kha Tshata lutendo lwavho kha pfanelo dza

vhuthu dza ndeme, kha tshirunzi na ndeme ya vhuvha ha muthu na kha ndingano ya pfanelo dza vhanna na vhafumakadzi na uri vho ḑiimisela u ṭuṭuwedza mvelaphanḑa ya u tshilisana na tshiimo tsha khwine tsha vhutshilo kha mbofholowo khulwane,

Vhunga Mashango ane a vha Miraḑo o ḑivhofha u swikelela u bveledza ṭhuṭuwedzo ya ṭhonifho na u tevhedzwa ha pfanelo dza vhathu na mbofholowo dza vhuṭhogwa a tshi shumisana na Dzangano ḑa Mbumbano ya Dzitshaka,

Vhunga u pfeseswa ha pfanelo idzi na mbofholowo zwi zwa ndeme khulwane kha uri mbofho iyi i bveledzwe nga vhuḑalo,

Zwino-ha, Zworalo, Buthanonyangaredzi ḑi khou rwela ṭari Mulevhogute wa Pfanelo dza Vhuthu uyu sa tshone tshikalo tshine tsha nga shumiswa nga nnyi na nnyi tshine tsha tea u swikelelwa nga vhathu vhoṭhe na tshaka dzoṭhe, kha u vhona uri muthu muḥwe na muḥwe na muraḑo muḥwe na muḥwe wa tshitshavha, e na Mulevho uyu ngelekanyoni yawe, u ḑo lusa nga u tou funza na u shumisa pfunzo u bveledza phanḑa ṭhonifho ya pfanelo idzi na mbofholowo a tshi shumisa maga o bvelaho phanḑa, kha vhuimo ha lushaka na ha tshaka-tshaka, u vhona uri izwi zwi dzhielwa nṭha na u tevhedzwa vhukati ha vhathu vha Mashango ane a vha Miraḑo na vhathu vhane vha vha kha vhupo vhu re fhasi ha ndaulo ya mashango ayo.

Tshiteḥwa 1

Vhathu vhoṭhe vha bebwa vhe na mbofholowo nahone vha tshi lingana siani ḑa tshirunzi na pfanelo. Vhathu vhoṭhe vho ḥewa mihumbulo na mvalo ngauralo vha tea u konou farana sa vhathu vhathihi.

Tshiteḥwa 2

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo na mbofholowo dzo bulwaho kha Mulevho uyu, hu si na u khethululwa hufhio kana hufhio, ho ḑisendekaho kha muraḑo, muvhala, mbeu, luambo, vhurereli, polotiki kana muhumbulo muḥwe-vho, vhubvo ha tshitshavha kana u tshilisana, ndaka, mabebo kana tshiimo

tshiñwe-vho.

Nga nṱha ha izwi, a hu na khethululo ine ya ḑo itelwa muthu hu tshi tevhelwa tshiimo tsha zwa polotiki, mulayo kana tshiimo tsha shango kha dzitshakatshaka kana vhupo vhune muthu a bva khaho, hu nga vha hu re na vhuḑilangi, hu ha ṱhirasithi, hu sa ḑivhusi kana huhu re kha vhuimo ho pimiwaho nga vhuḑivhusi.

Tshiteñwa 3

Muthu muñwe na muñwe u na pfanelo ya vhutshilo, mbofholowo na tsireledzo ya muthu.

Tshiteñwa 4

A hu na muthu ane a ḑo dzheniswa kha zwa vhupuli kana vhushumeli; zwa vhupuli na mbambadzo ya dziphuli zwi ḑo iledzwa nga nḑila dzoṱhe.

Tshiteñwa 5

A hu na muthu ane a ḑo tambudzwa kana u farwa nga nḑila ya tshiṱuhu, i songo teaho muthu kana u farwa kana u ṱarafiwa nga nḑila i tsitsaho tshirunzi.

Tshiteñwa 6

Muthu muñwe na muñwe u na pfanelo dza u dzhiiwa sa muthu fhethu huñwe na huñwe phanḑa ha mulayo.

Tshiteñwa 7

Vhathu vhoṱhe vha a lingana phanḑa ha mulayo nahone vho tewa nga tsireledzo ya mulayo i eḑanaho, hu si na khethululo. Vhathu vhoṱhe vha na pfanelo ya tsireledzo i eḑanaho kha khethululwo i pfukaho Mulevho uyu na kha ṱhuṱhuwedzo iñwe na iñwe malugana na khethululo yo raloho.

Tshiteñwa 8

Muthu muḽwe na muḽwe u na pfanelo ya ndamulelo ya khorodza lushaka dzi re na vhukoni kha vhukando vhu pfukaho pfanelo dze a ḽewa nga ndayotewa kana mulayo.

Tshiteḽwa 9

A hu na muthu ane a ḽo farwa, u valelwa kana u shakuliswa hu si na tshiitisi.

Tshiteḽwa 10

Muthu muḽwe na muḽwe o fanelwa, nga u eḽana ho fhelelaho, u thetsheswa lwo teaho nga dzulo ḽa nnyi na nnyi na hone ḽo ḽiimisaho nga ḽoṽhe ḽi sa dzihho sia, musi hu tshi khou tiwa pfanelo dzawe na mbofho dzawe na mulandu muḽwe na muḽwe wa vhugevhenga une a hweswa.

Tshiteḽwa 11

Muthu muḽwe na muḽwe o hweswaho mulandu wa vhugevhenga u na pfanelo ya u dzhiwa a si na mulandu u swika zwenezwo o no wanwa mulandu zwi tshi ya nga mulayo tsengoni ya tshitshavha, he a wana ṽhoḽea dzoṽhe dza u ḽipilela malugana na mulandu wonoyo.

A hu na muthu ane a ḽo wanwa mulandu nga nṽhani ha nyito kana u sa ita nyito, zwe zwa vha zwi si mulandu nga fhasi ha mulayo wa lushaka kana wa dzitshakhatshaka nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho. Ha ngo tewa na u laṽiswa lwo kalulaho u fhirisa ndaṽiso ye ya vha yo tiwa nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho.

Tshiteḽwa 12

A hu na muthu ane a ḽo dzhenelelwa kha zwa ene muḽe, muṽa wawe, haya kana vhudavhidzani, kana u ṽaselwa ha ṽhompho na tshirunzi tshawe, zwo sokou itwa kana hu si na tshiitisi tshi no pfesesea. Muthu muḽwe na muḽwe u na pfanelo ya tsireledzo ya mulayo malugana na u dzhenelelwa honoho kana u ṽaselwa.

Tshiteńwa 13

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya mbofholowo ya u tshimbila na vhudzulapo nga ngomu mikanoni ya shango ǀińwe na ǀińwe.

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u bva shangoni ǀińwe na ǀińwe, ho katelwa na ǀawe, na u humela kha shango ǀawe.

Tshiteńwa 14

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u ǀoǀa na u ǀiphina nga pfanelo dza vhafhalali kha mańwe mashango malugana na u tsireledzwa kha u tovholwa.

Pfanelo iyi i nga si shumiswe hune u hweswa mulandu ha vha hu si ha vhugevhenga ha politiki, kana zwiito zwi fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano ǀa Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteńwa 15

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u vha na lushaka lune a wela khalwo.

A hu na muthu ane a ǀo thivhelwa u vha wa lushaka lune a wela khalwo kana a hanelwa pfanelo ya u shandukisa lushaka lune a wela khalwo.

Tshiteńwa 16

Vhanna na vhafumakadzi vha mińwaha yo vhinaho vha na pfanelo ya u dzhena kha zwa mbingano na u vha na muǀa hu si na u thivhelwa nga zwa murafho, lushaka kana vhurereli. Vhoǀhe vha na pfanelo dzi linganaho siani ǀa mbingano, vha kha mbingano na musu i tshi fhela.

Mbingano i ǀo dzhenelwa fhedzi nga vhathu vhane vha khou malana vho vhofholowa nahone hu na thendelano yo fhelelaho.

Muṭa ndi tshipiḑa tsha tsiko nahone tsha ndeme kha tshitshavha ngauralo wo tea u tsireledzwa nga tshitshavha na Muvhuso.

Tshiteṅwa 17

Muthu muṅwe na muṅwe u na pfanelo ya u vha na ndaka o ḑiimisa nga eṭhe kana o ṭangana na vhaṅwe.

A hu na muthu ane a ḑo dzhielwa ndaka hu si na tshiitisi tshi no pfesesea.

Tshiteṅwa 18

Muthu muṅwe na muṅwe u na pfanelo ya mbofholowo ya muhumbulo, luvalo na vhurereli; pfanelo heyi i katela mbofholowo ya u shandula vhurereli hawe kana zwine a tenda khazwo, na mbofholowo a eṭhe kana e na vhaṅwe na musi e khagala kana fhethu ho dzumbamaho, u sumbedzisa vhurereli hawe kana zwine a tenda nga u funza, nyito, u rerela na u tevhedza.

Tshiteṅwa 19

Muthu muṅwe na muṅwe u na pfanelo ya u vha na mihumbulo yawe na u amba; pfanelo heyi i katela mbofholowo ya u vha na mihumbulo hu si na u dzhenelelwa, na u kona u ṭoḑa kana u wana mafhungo na u phaḑaladza mafhungo na mihumbulo hu tshi shumiswa nyanḑadzamafhungo hu sa sedzwi mikano.

Tshiteṅwa 20

Muthu muṅwe na muṅwe u na pfanelo ya mbofholowo ya u kuvhangana nga mulalo na nyanḑano.

A hu na ane a ḑo kombetshedzwa u vha muraḑo wa nyanḑano.

Tshiteṅwa 21

Muthu muṅwe na muṅwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha muvhuso wa shango ḵawe, nga ene muṅe kana nga vhaimелеli vhe a ḑikhethela o vhofholowa.

Muthu muḽwe na muḽwe u na pfanelo ya u kona u wana tshumelo ya vhathu i no lingana kha shango ḽawe.

Lufuno lwa vhathu lu ḽo vha lwone murango wa maanḽalanga a muvhuso, hezwi zwi ḽo bveledzwa nga khetho dza vhukuma dzine dza ḽo vha hone nga zwifhinga zwo tiwaho, nahone khetho idzi dzi ḽo vha dza vhathu vhoḽhe nga u lingana nahone u khetha hu ḽo vha ha tshidzumbe kana ha shumiswa maḽwe maga a u khetha nga mbofholowo.

Tshiteḽwa 22

Muthu muḽwe na muḽwe, sa murado wa tshitshavha, u na pfanelo ya u wana tshumelo ya tsireledzo ya zwa u tshilisana, nahone u na pfanelo ya u konou swikelela pfanelo dza ikonomi, u tshilisana na mvelele zwine zwa ṽoḽea kha tshirunzi tshawe na u bveledza vhuvha hawe a tshi tikedzwa nga nungo dza lushaka na tshumisano ya dzitshakatshaka zwi tshi ya nga nzudzanyo na zwiko zwa Muvhuso muḽwe na muḽwe.

Tshiteḽwa 23

Muthu muḽwe na muḽwe u na pfanelo ya u shuma, mbofholowo ya u khetha mushumo, nyimele ya mushumo yo teaho nahone i ṽanganedzeaho khathihi na u tsireledzwa kha vhushayamushumo.

Muthu muḽwe na muḽwe u na pfanelo, hu si na khethululo, ya u wana malamba ane a lingana na a vhaḽwe kha mushumo une wa fana.

Muthu muḽwe na muḽwe ane a shuma u na pfanelo ya u wana malamba o teaho nahone ane a ṽanganedzea u itela uri ene na muṽa wawe vha konou tshila vhutshilo vhu re na tshirunzi, na u dovha u ḽadziiswa, arali zwo tea, nga dziḽwe tsireledzo dza zwa u tshilisana.

Muthu munwe na munwe u na pfanelo ya u vhumba kana u vha murado wa madzangano a vhashumi hu u itela tsireledzo ya madzangalelo awe.

Tshiteḽwa 24

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya u awela na u ḍigeda, hu tshi katelwa awara dzo pimiwaho dza u shuma na dziholodeni dzo tiwaho dzi re na muholo.

Tshiteḥwa 25

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya vhuimo ha vhutshilo ho teaho mutakalo na u tshila zwavhuḍi hawe na muṭa wawe, hu tshi katelwa na zwiḽiwa, zwiambaro, vhudzulo na mbavhalelo ya dzilafho na tshumelo dza u tshilisana, khathihi na pfanelo ya tsireledzo musi hu na vhushayamushumo, vhulwadze, vuholefhali, vhutshilikadzi, vhualuwa kana iḥwe nyimele ya vhutshilo ine muthu a sa kone u i langa.

Vhomme na vhana vha tea u wana ndondolo na thuso zwa tshipentshela. Vhana vhoṭhe, hu sa sedzwi uri vho bebwa mbinganoni kana nnḍa ha mbingano, vha ḍo wana tsireledzo ya zwa u tshilisana i no fana na ya vhaḥwe.

Tshiteḥwa 26

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya pfunzo. Pfunzo i ḍo ḥekedzwa hu si na mbadelo kha mirole ya fhasi kana ya u ranga ine ya vha ya vhuṭhogwa. Pfunzo ya mirole ya fhasi i ḍo vha khombe-khombe. Pfunzo ya zwa thekheninikhi na zwa phurofesheni i ḍo itwa uri i wanale na pfunzo dza nṭha dzi ḍo swikelelea nga nḍila i linganaho ho sedzwa vhukoni.

Pfunzo i ḍo vha i livhiswaho kha u bveledzisa vhuvha ha muthu woṭhe na u khwaṭhisedza ṭhonifho ya pfanelo dza vhuthu na mbofholowo dza ndeme. I ḍo ṭuṭuwedza u pfesesa, u konḍelelana na vhukonani vhukati ha dzitshaka, mirafho kana zwigwada zwa vhurereli, nahone i ḍo bvisela phanḍa mishumo ya Dzangano ḽa Mbumbano ya Dzitshaka ya u itela uri hu vhe na mulalo.

Vhabebi vha na pfanelothangwa ya u nanga pfunzo ine ya ḍo ḥekedzwa vhana vhavho.

Tshiteḥwa 27

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha kutshilele kwa mvelele ya tshitshavha o vhofoholowa, u ḍiphina nga vhutsila na u vha na mukovhe kha zwa mveledziso ya saintsi na mbuelo yazwo.

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya tsireledzo kha mikhwa na dzangalelo ḽa ndaka zwi bvaho kha zwibveledzwa zwa saintsi, maḥwalo kana vhutsila zwine a vha muḥwali wazwo.

Tshiteḥwa 28

Muthu muḥwe na muḥwe u na pfanelo ya nzudzanyo ya u tshilisana na ya zwa mashango a dzitshakatshaka zwine pfanelo na mbofoholowo zwo sumbedzwaho kha uyu mulevho zwi nga bveledzwa nga vhuḍalo.

Tshiteḥwa 29

Muthu muḥwe na muḥwe u na mishumo kha tshitshavha ine ya ita uri vhuvha hawe vhu kone u bvelela nga vhuḍalo nahone nga mbofoholowo.

Musi muthu muḥwe na muḥwe a tshi khou shumisa pfanelo na mbofoholowo dzawe, u tea u ita izwi a tshi dzhiela nṱha ndango ya mulayo wo itelwaho fhedzi u tsireledza pfanelo na mbofoholowo dza vhaḥwe vhathu na u vhona uri hu vhe na u dzhielwa nṱha ha mikhwa ya kutshilele, vhudziki na kutshilele kwavhuḍi kwo teaho tshitshavha tsha demokirasi.

Pfanelo na mbofoholowo idzi a dzi tei u shumiswa nga nḽila yo fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano ḽa Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteḥwa 30

A hu na na tshithihi tshi re kha Mulevho uyu tshine tsha nga dzhiwa tshi tshi amba pfanelo iḥwe na iḥwe ine i nga shumiswa kha zwiḥwe na zwiḥwe kana u ita iḥwe nyito yo livhiswaho kha u thutha iḥwe na iḥwe ya pfanelo na mbofoholowo zwo bulwaho afha malugana na Muvhuso, tshigwada kana muthu.